

О. ІВАН ОРТИНСЬКИЙ, СДБ

ПИТАННЯ ЄДНОСТИ В УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДІ

Видавництво ОО. Салезіян
diasporiana.org.ua

ЦЕРКВА ТА ХРИСТІЯНСЬКІ СПІЛЬНОТИ

З питанням про Бога, якого нам об'явив Ісус Христос, є невід'ємно пов'язане питання про Церкву. Загально та поверховно кажучи, Церква чи пак Церкви — це християнство, християнська релігія; це люди, які признаються до Христа, визнаючи з меншою чи більшою свідомістю та снагою його вчення. Зокрема на Вселенську Христову Церкву глядиться як на велику суспільну організацію, яка в суспільстві та поміж народами в минулому та ще й сьогодні відіграє важливу роль та ставиться як одне з найвидатніших релігійних віроісповідань у світі. Таким-то чином під поняттям Церкви бачиться перш за все її верхівку, її провідників, її структури, установи, як теж її зобов'язання, які вона кладе своїм членам, як наприклад — відвідування богослужень тощо. Часто думається про Церкву як про релігійно-церковні спорудження, храми, цвинтарі і тому подібне. Нераз отакий зовнішній поверховий погляд на Церкву веде до мильних вражень та до неправильних настанов. Отак, від деякого часу витворився настрій, який схоплений в гаслі: „Ісус — так, Церква — ні“.

Що Бог існує — таким чи іншим чином признають майже всі, або принайменше не мають труднощів його визнати. Що Ісус Христос виявив нам правдивого Бога, — це переконання багатьох людей, або принайменше многи хотіли б в це вірити. Але що віра потребує Церкви, про те багато хто не хоче знати, кажучи, що можна молитися самому перед Богом, без Церкви та церков, яких, на їхню думку не потрібно. Вони не хочуть брати на себе ніяких особливих тягарів: не бажають, щоб хтось інший мішав їм їхню свободу, чи — правельніше кажучи — не обмежував їхньої свободи чи вільного, самовільного та свавільного розгортання їхніх поривів та інстинктів. Вони хочуть бути панами себе, забуваючи при тому, що без посередників та пересмців об'явлення, яке Христос

нам приніс дві тисячі років тому, вони не мали б ніякого пов'язання з правдою Христа та мабуть нічого певного не знали б про самого Ісуса. Вже Павло в посланні до Римлян пише: „Як увірують у того, що його не чули? А як почують без проповідника?“ (10, 14). Тільки через Церкву ми знаємо про Христа, без Церкви християнство було б вже давно забутим минулим. Відношення до Христа, якого ми визнаємо Богом, є безперечно перш за все нашим особистим відношенням. Але воно не є і не може бути тільки приватною справою. Не тільки тому, що людина є соціальною істотою та всі свої питання розв'язує в спільноті. Але й тому, що в житті християнина його християнська спільнота є зав'язкою та підпорою для віри. Вона, спільнота, є супутницею, провідницею та помічницею на шляху віри в Христа. Самооправдання — „я є релігійним у моєму серці та молюсь тільки сам“ є лише відмовкою для обмеження релігійности до мінімуму. Спільний досвід віри не є ніякою перешкодою для особистого відношення до Бога.

Внутрішня духовна невидима спільнота тих, хто вірить у Христа, є тільки маяченням, фантазуванням, яке веде до нічого. Як же можна здійснювати все те, чим є в дійсності Церква, без її видимої дії та її посередництва? Христос та його діло є призначене не тільки кожній поодинокій людині, але виразно йде до спільноти, пов'язуючи людину з Богом, але й всіх людей разом між собою. Св. Йоан каже, що „Ісус мав умерти за народ, і не тільки за народ, але й за те, щоб зібрати в одну громаду розкинутих дітей Божих“ (Йоан 11, 52). Тому Христос говорить завжди про Царство Боже. Бог є назавжди Господом та всі мають стати його народом.

Правдива Христова Церква не є тією установою, якою вона являється в очах тих, що на неї глядять ззовні, або для тих, хто її ще не зрозумів. Вихідна точка для Церкви не криється в поодиноких людях, яких збирає спільна релігійна мета. Не є нею теж ви-

ключно змога передавати вчення Христове дальшим поколінням по всіх закутках землі. Основним та вихідним пунктом є сам Христос, на якому саме полягає Царство Боже. Як спитали фарисеї Христа, коли прийде Царство Боже, він відповідає: „Царство Боже є між вами“ (Лк. 7, 21). Всі, що відкриваються до його посланництва, належатимуть до цього Царства. Щоб оте Царство зберегти живим та щоб воно розвивалось, Христос збирає біля себе не тільки учнів, але і увесь народ із усіх народів та всіх країн — а іменно Церкву.

Царство Боже, проте, не ототожнюється цілковито з Церквою. Церква є тільки його започаткуванням, зав'язкою, зародком. Вона є тимчасовою, а не остаточною, стоячи на услугах Божого Царства. Царство Боже охоплює більш аніж Церква. Багато хто належить зовнішньо до Церкви, але по суті та внутрішньо не є пов'язаний з Царством Божим. І навпаки, — є багато тих, хто через зовнішні обставини, без своєї вини та волі, не належить зовнішньо до Церкви, але в основному та в дійсності після їхньої внутрішньої настанови життя приналежать до Царства Божого. Тому Св. Августин каже: „Є багато тих, хто є всередині, але насправді є ззовні, а є багато таких, хто є ззовні, а насправді — всередині“. Христос, який є виявом Божого Царства та його осередком, хоче надалі залишитись живим та присутнім між своїми учнями та послідовниками. „Отож я з вами по всі дні аж до кінця світу“ (Мт. 28, 20). Церква, Божий люд, є продовженням Ісуса Христа та Божого Царства, тобто основи Божого Царства, яким є Христос. „Як мене послав Отець, так я посилаю вас“ (Йоан 20, 21).

Проте властивим продовжувачем Христового діла є Дух Божий, Дух Христа, Святий Дух. Ісус діє через свого Духа, через Святого Духа. „Ліпше для вас, щоб я відійшов. Бо коли не відійду, то утішитель до вас не зійде. Якщо ж відійду — пришлю його до вас“ (Йоан 16, 7). Так сказав Ісус коротко перед своїми

муками до своїх учнів. Це й означає, що Святий Дух поведе Христових учнів та послідовників до повнішого та кращого розуміння того, хто є Христос та щоб бачити дію, подію та вчення Христа в новому правдивому освітленні. Саме так, як показує та доказує історія християнства. Святий Дух, оживляючи всю Церкву та діючи в ній, є водночас її душею. Таким чином через дію Святого Духа Ісус є завжди присутній між вірними та діє у Церкві. Ось і властива суть Христової Церкви. Без цієї таємниці Церква була б тільки підсумком своїх членів, тільки організацією між іншими організаціями, тільки релігійною спільнотою як інші. Тому Церква не є тільки посередницею віри, але сама є предметом, таємницею віри. Вона є Христом в нашому столітті, відповіддю Бога на питання людини, що живе сьогодні.

КОТРА ЦЕРКВА Є ПРАВИЛЬНА?

1. Конечність однієї правдивої Церкви

Бути справжніми послідовниками Христа та творити його правдиву спільноту, тобто істинну Христову Церкву ставиться для християн як дуже важливе питання. А стає воно тим важливіше, бо сьогодні більш ніж в минулих віках зголошується чимало більш великих церков, багато різних віроісповідань та безліч менших чи більших спільнот, сект та їхніх відламків, які всі пред'являють з менш чи більш сильним тиском їхні претенсії, бути правдивою, правовірною, православною церквою, найвірнішою духові Христа спільнотою, християнським згромадженням, що найближча замірам Христа.

Питання є тим більш пекучим, настійним і настирливим, бо сама логіка змушує нас признати, що правдивою може бути тільки одна Церква, бо є тільки одна правда. Одно й те саме не може бути водночас

правдою і неправдою. Правда не може мати різних правдивих облич, а тільки одно. Тому поміж усіми різnorodними спільнотами християнства треба вибрати одну, а іменно таку, яка відповідала б найвірніше та найпевніше передумовам Христової правди.

Дарма, що нині вже здебільша нема отої страшної прірви між віроісповіданнями, та ворожнечі, якою позначались минулі століття, то все ж таки справа християнських віроісповідань не є ніяк ще налагоджена, чекаючи відповідної відповіді. Тому в нашому столітті все більше видимим стає бажання багатьох, покласти кінець отому соромливому розбрату, який ділить на ворожі фронти людей, що признаються до найбільш шляхетної релігії, якої суттєвим девізом є любов, згода, терпимість та єдність. Отакі намагання виходять від найбільших християнських Церков, а й від менших християнських спільнот. Висловом отакого прагнення є рух, що ввійшов в історію під назвою „єкуменізм“. Змаганням оцього руху є стремління до церковної єдності, подолюючи всі минулі розбиття. Хоча той рух поклав багато старань, то дорога до єдності ще довга. Багато бо розбіжних поглядів, передсудків, звичаїв, непорозумінь, які були зумовлені зовнішніми чинниками та стали вже традиційною спадщиною різних віроісповідань. З другої сторони, шлях до поєднання загороджує новий нахил, що все хоче поставити під знаменом знаків, що далеко не відповідають християнському світоглядові, затемнюючи визови потойбічності, отієї потойбічності, що саме є суттю релігійності.

Спільнота послідовників Ісуса Христа вже від самих початків збагнула питання однієї правдивої Церкви, якій загрожувало розбиття. Тому перші християни мають перед собою формули, які є найкоротшим з'ясуванням того, в що треба вірити. Ціллю отих визнань віри було зберегти єдину правдиву віру в усіх християнських спільнотах, що поставали праве в усіх містах римської імперії та поза її кордонами. Пра-

вдивість віри ставала місцем єдності та заперукою щільності всіх християнських спільнот. Любов, яка мала єднати всіх християн, увесь Божий люд, в один Божий люд, не була б можливою, якщо б розбіжність віри ділила Христових послідовників на ворожі табори. Братерська спільність „койнонія“ (*koinonía*) вимагала своєю логікою єдності проводу та рішення в основних питаннях віри.

Напочатку було це спонтанне, бо всі віруючі збиралися разом з апостолами під проводом Петра. „Вони постійно перебували в апостольській науці та спільності, не ломанні хліба й молитвах“ (Діяння, 2, 42). Коли кількість послідовників Ісуса побільшувалась і коли росло число християнських спільнот по всіх місцях римської імперії та поза її рубежами, християнам вже не вистачають короткі формули визнання віри, як „Христос — Господь — Син Божий“. Християни відчують дедалі більше потребу виразніше з'ясувати, що є основою їхньої віри та в що конче вірити. Тому під враженням ще перших досвідів віри постають короткі визнання віри, які були призначені для тих, що мали прийняти св. Тайну Хрещення. Такі формули звались символом віри. Найдавніший, що походить з найперших часів християнства, зветься Апостольським Символом віри. Другий, що постає вже по вагомих вирішеннях перших Вселенських Соборів зветься Нікейсько-Царгородським Символом Віри. Саме в них говориться про правдиву Церкву, в яку треба вірити як і в інші правди віри. Перший Символ каже нам про віру в Святу та Соборну Церкву. Другий — про віру в єдину, святу, соборну, апостольську Церкву.

Ото ж, питаючись, котра з Церков та спільнот є дійсно правдивою Христовою спільнотою, справжньою Церквою, істинним продовженням Христа та де Дух Христа вповні діє, — треба нам поглянути на ознаки, які має мати правдива Церква згідно з визнанням віри в Нікейсько-Царгородському Символі.

2. Ознаки правдивої Христової Церкви

а) Одна (з'єднана, поєднана, об'єднана) Церква

Читаючи Св. Євангеліє від св. Йоана, нас вражає, з якою наполегливістю Христос коротко перед своїм ув'язненням у своїй молитві, названій архиєрейською молитвою, наголошує вимогу єдності, благаючи Отця, щоб усі ті, які увірили в Ісуса, були одно, щоб вони були звершені в єдності. Хвилина, в якій Христос так молиться, підкреслює ще більш значення отого гарячого прагнення Ісуса (Глади Йоан 17, 1-26). Це й означає, що найважливіша та перша властивість Церкви, яку заложив Спаситель Ісус Христос, полягає в тому, щоб вона була єдиною, одною, самотньою та щоб цього вимагала.

Посеред людства, що розбите та розсварене, Церква повинна стати знаком примирення та зразком спільноти, що перекрочує усі бар'єри, які ділять народи світу. Ота єдність має ґрунтуватися на відношенні всіх до Ісуса Христа: Він бо є живим осередком, Господом Церкви. Доки Церква глядить дійсно та щиро на нього, вона залишається одною, єдиною. „Одне бо тіло, один дух, а й у одній надії вашого покликання, яким ви були візвані. Один Господь, одна віра, одне хрещення. Один Бог і Отець усіх, що над усіма й через усіх і в усіх“ (Еф. 4, 4-5). Одним є, проте, отой Господь, отой Бог, якого правдива Церква проповідує, а не що кожна релігія є правдивою, бо є один Бог. Не можна й перечити, що багато різних релігій веде нас до одного Бога, хоча не таким самим шляхом, яким нас веде правдива Христова Церква, а шляхом, що не є так простим та безпосереднім до об'явленої правди.

Правдиво віруючий, якщо знає, чого Христос хоче, а іменно, щоб було одно стадо і один пастир (пор. Йоан 10, 16), не може задовольнитись своєю вірою в одного Бога, а повинен, згідно з голосом своєї совісті, віднайти правдиве стадо Христове. А єдність при іс-

тинному стаді Христовім можна наладати тільки любов'ю, хоча це не є самотнім основним кроком уперед до єдності. Повну єдність досягнеться визнанням основних правд християнської віри. Правда єдність збувається внутрішньою єдністю у вірі. Любов, без правди є сліпою і довго не триватиме. Дух Божий є духом правди, а правда визволить нас і поведе до любови. Таким чином ми доходимо до кінченості одного авторитетного вчення в єдності зі скалою, якою є наслідник Петра. Єдність ота не може бути тільки невидимою та духовною, хоча й такою є Церква. Але видимою як сама Церква, яка, хоча є таємницею, має свої виразні контури в час земської мандрівки Божого люду. „Одному бо душі відповідає одне тіло“ (Еф. 4, 4). Що єдність Церкви є невидимою та що всі різні-родні віроісповідування з їхніми протилежними та суперечливими твердженнями є тільки різними галузями одного дерева, Церкви, не відповідає правді.

Проте певна єдність є такою присутня поміж усіма християнами: бажання єдності, коли воно дійсно існує, спільне хрещення, спільне Св. Письмо, життя в ласці, любов до Бога-Отця та Христа та в деяких Церквах ще багато більше, як напр. в Православній Церкві Апостольський уряд, Св. Тайна та набожність до Пресвятої Богородиці. Тим-то, того, що єднає, є в багатьох випадках, як саме в Православній Церкві відносно Католицької, набагато більше, ніж того, що ділить, наприклад, відмінні історичні шляхи та відмінний розвиток від часу розділення, деякі нюанси, які постали тільки як бажання відрізнитись тощо. Що, однак, скоріше чи пізніше треба прийти до з'єднання, залишається неодмінною та невідворотною вимогою християнства, а зокрема — його суттєвої настанови. При тому ніяк не можна змішувати з роз'єднанням та розбратом різnorodности східних та інших Церков, які є поєднані з Церквою Петра, але які мають і багато відмінностей відносно обряду, мови, церковної правозаконності, благочестя та в інших ділянках, які

відносяться до другорядного, залишаючи спільність у основних питаннях. Єдність бо висловлюється теж і в різноманітності. Що більше, різноманітність підкреслює та чинить більш виразною єдність. Тому є неоправдані передсудки відносно різних обрядів та відмінних висловів християнської релігії, бо ця відмінність не заторкує основного. Є теж мильним протиставитися тому, що сьогодні визначається поняттям „інкультуризації“, тобто вбирати одне й те саме християнство в шати народу, який приймає та визнає Христове об'явлення.

Єдність одного Христового стада не є дискримінацією, тобто обмеженням його тільки до однієї групи людей. Христо бо кличе всіх, нікого не виключаючи, всім дає змогу стати дітьми Божого Царства та закликає всіх людей, що його приймають, творити Божий люд. Проте він хоче, щоб його послідовники були одним народом, який одним серцем та єдиними устами оспівуватиме пречесне й величне ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа (з літургії Св. Йоана Золотоустого). Св. Апостол Павло в листі до Коринтян порівнює Церкву, що її заложив Христос, до людського тіла, кажучи: „Так само, як тіло є одне, хоч і багато має членів, і всі члени тіла, хоч є їх і багато, становлять одне тіло, так і Христос. Усі бо ми хрестилися в одному дусі, щоб бути одним тілом чи то юдеї, чи греки, чи раби, чи вільні і всі ми були напоєні одним лише Духом“ (1 Кор. 12, 12-13). Це значить, що всі християни є членами одного тіла, Христової Церкви, творячи з нею одну цілість. Вони є членами тільки одного тіла, але самі тіла ніколи не зможуть створити. Тому-то Св. Апостол Павло в прагненні переконати вірних з Коринту про необхідність однієї Церкви, наповідає: „Благаю вас, брати, ім'ям Господа нашого Ісуса Христа, щоб ви всі те саме говорили, щоб не було розколів поміж вами, але щоб були поєднані в одним розумінні й в одній думці“ (1 Кор. 1, 10).

б) Свята

Другою прикметою правдивої Церкви є її святість. Правдива Церква не є тому святою, бо її члени є святими. Немов вона мала б бути об'єднанням, спілкою особливо побожних та досконалих людей. Не всі члени правдивої Церкви є дійсно добрими людьми та примірними християнами. Навпаки, було, є і завжди буде багато таких, що не відповідатимуть ідеалам християнської віри. Святість однієї єдиної правдивої Церкви полягає у тому, що Христос є в ній, є її головою: „Христос полюбив Церкву й видав себе за неї, щоб її освятити купіллю води зо словом, щоб появити собі Церкву славу, без плями... але щоб була свята та непорочна“ (Еф. 5, 25-27). Церква є свята через Христа, як „тіло Христове“, а не на підставі своєї власної досконалости. Церква є свята теж через своє завдання, яким Христос її кличе співдіяти з ним до освячування людей.

Не зважаючи на те, що Христос живе в своїй Церкві та чинить її святою, то в дійсності вона складається з людей, які є грішниками та яким бракує багато до досконалости. Тим-то й правдива Церква протягом свого існування не була без гріхів. Так як поодинокі її члени та теж як цілість. Проте ота слабкість Церкви виявляється як її сила: Церква стає простором милосердя; ніхто не є виключений. Всі живуть милістю Божою. Всі потребують каяття, очищення та оновлення. Безнастанно та все наново. Безперерійно має запитуватись Церква та її кожний член, чого Христос хоче від них та чи вони чинять те, чого Христос від них хоче.

в) Соборна — вселенська

Правдива Церква має бути соборною (католицькою), вселенською. Це не означає, що такою властивістю визначається певне окреслене християнське ві-

роісповідання. Але що правдива Христова Церква має охоплювати всіх, є призначена для всіх християн, що вона є універсальною, загальною і стремить до поширення по цілому світі та всіх просторах землі. Ісус Христос виразно каже, посилаючи своїх апостолів у світ: „Ідіть, отже, й зробіть учнями усі народи, християни їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа“ (Мт. 28, 19). Бог, який хоче повести всіх людей до щастя в житті з ним, закликає їх творити на цій землі одну велику людську спільноту. Оця універсальна Церква з'єднує при собі всі помісні Церкви, які визнають одного Бога, що нам об'явив Христос, та які між поодинокими народами творять присутність правдивої Церкви, проголошуючи істинне слово Христа та живучи ним.

г) Апостольська

Останньою, але не менш вагомою ознакою, є апостольскість правдивої Церкви. Це означає, що Христова Церква мусить покликуватись на своє походження, спираючись на свідчення апостолів та на безпереривність їхніх наслідників. Йдеться тут про достовірних та законних пересемників Христового об'явлення від апостолів, про передання правдивої віри, про передачу отого, що апостоли чули та бачили, про тривале продовження Євангелії впродовж віків. Оцей скорб, що знаходиться в Св. Письмі та в передачі Христового післанництва, що в традиції мають зберігати, пояснювати та давати далше іншим ті, що одержали Св. Духа через рукоположення та в тягlostі цього передання Св. Духа стали правдивими наслідниками апостолів-єпископів. Щоб оновлення Святою Євангелією, яка спалахує завжди новою наснагою, у кожному часі дійсно збувалось та щоб не сходило на манівці, стоять на сторожі оці наслідники апостолів разом з наслідником Св. Петра. Останнє слово належить отому вчительському урядові, без якого настав

би хаос, що остаточно провадив би до невіри. Такий авторитет є необхідний для стада, що жадає йти слідом за Христом. Такий авторитетний вирішальний орган учительської влади має саме Церква, яка зветься католицькою. У неї нам догледіти й інші признаки, якими є єдність, святість та соборність. Тому, незважаючи на менші чи більші прогріхи, якими позначалася її історія та які сьогодні далі її пригноблюють, вона таки є правдивою, єдиною соборною апостольською та святою Церквою Христа. Всі змагання, щоб наладнати непорозуміння та запровадити лад в Христовому стаді, не сміють та не можуть її оминути. Без неї не буде ніколи єдності. Дарма, що сьогодні не говориться вже про поворот, а слушно про з'єднання усіх розбитих, розколених та роз'єднаних християнських віроісповідань, — то щільність поєднання потребує неодмінно отого фундаменту, яким є Петрова скала. Це є очевидністю, якої добра воля ніяк не зможе не доглянути. А вона, оця добра воля, добрий намір, є наверненням кожного християнина та кожного християнського віроісповідання до Христа в оживленні своєї віри та свого життя у світлі Євангелії.

ПИТАННЯ ЄДНОСТИ В УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДІ

1. Брак церковної єдності трагедією України

Питання з'єднання усіх християнських Церков, та всіх віроісповідальних християнських угруповань висовує незвичайно пекуче питання в існуванні українського народу. Нема жодного сумніву, що нерозв'язання цього питання чи неправильне його розв'язання виявилось найбільшим нещастям українського народу, стаючи джерелом та основною причиною неолі. До множества страждань, що їх завдали українському народові геополітичне положення України та інші чинники, долучились релігійні свари та церковний розбрат, ведучи наш край до повної руїни, а наш народ

до повного національного поневолення. Проте найбільш дошкульним наслідком віроісповідальної війни та віросповідального безладдя виявився дошкульний занепад релігійності, а з тим невідлучне явище зникання національної свідомости. Кожний об'єктивний, ретельний, безпристрасний та розумний погляд на розвиток нашої історії не може не признати, що відлучення нашого церковно-релігійного життя від джерела християнської єдности кинуло наш народ у безвість непевности. Воно принесло відчуження, затрачання орієнтації, притуплення нашої свідомости, затрачання правильного шляху та відсталість. Воно чинить наш народ дивним народом без хребта, дарма, що цей народ сповнений широї любови до батьківщини та туги за найкращими ідеалами, до яких людина покликана. Вислідом такого положення було пониження українського буття польським шовінізмом, що наступав під покришкою свого католицизму — з однієї сторони — та пілковите нівечення українськості нахабністю московського православ'я — з другої. Ї обох випадках — страхітливе біологічне обезкровлення українського народу, зокрема найважливіших шарів населення України.

Українському народові бракувало оцього стрижня, який зміг би дати йому ясність глядіння, певну основу, виразність спрямування та непоборну твердиню, яка стала б так зав'язком його буття і захистом його майбутнього. Таким стрижнем могла бути тільки помісна українська Церква. Так бо могло було б розвиватись релігійне християнське життя у власному вислові та в рідному благочестю. Водночас знаходилось би воно в об'єднанні з осередком християнства, яке б'с насагами постійно оживляючого оновлення та дає запоруку правильної дороги в мандрівці до небесної батьківщини крізь оцю земську. Якщо б український народ мав таке опертя, що давало б йому самопевність узаконення, зберігаючи його та даючи рішучу відсіч ворожим затіям, колесо його історії напевно

покотилось би в зовсім іншому напрямі. Це стало б і промовистим доказом, яку велику роль відіграє для вирішування долі народів теж правильна постановка церковно-релігійного вибору.

2. Де криється розв'язка церковного питання серед українського народу?

Якщо історичний шлях українського народу став хресною дорогою, бо такий бо був допуст Божої волі, яка кривими літерами пише прямо, то оця Божа воля дає нам можливість навчитися з минулого і виправдати наші помилки. Перед таким завданням ми стоїмо зокрема сьогодні, коли падають Єрихонські мури, коли насильство втрачає рівновагу, коли викривається неправду (льжу) та промощується вільну стежку правді. Спрага за Божим словом та голод за істиною життя, які нині пронизують серця народу України, є викликом, сповненим відповідальності та вагітним далекосяжної значимости, що не знає вагання, хитання, зволікання та відкладання. Тепер треба рішати і вирішити правильно, бо завтра буде запізно. Щоб правильно рішити треба насамперед ретельно хотіти віднайти правдиву розв'язку, а іменню таку, щоб відповідала намірам Христа та щоб водночас була найбільш відповідною для духовного життя та національного добра українського народу. Бог бо хоче, щоб людина йдучи до нього, не відкидала своєї земської батьківщини, а навпаки, через неї, в ній та з нею прямувала до злуки з ним певніше, веселіше та краще. Тут нам треба глядіти з точки зору християнської правдивості та з точки зору духовного досвіду історії. Як перша і друга вимога зводяться до одного єдиного висновку. Старання та сумління осмислення християнства веде нас неодмінно до єдиної вселенської Церкви, а безпристрасне усвідомлення положення нашої батьківщини до вимоги українського шляху для християнства в Україні. Ці два спрямування не є протилежними. Вони є природно

сумісними, стремлячи до поєднання в одну синтетичну цілість. Така видозміна християнської дійсности не є ніяким новотвором, а має за собою славу, достопамятну та достовірну минувшину. Нею започаткувалась історія християнства в Україні, що записалась під славним названням Українсько-київського християнства. Воно було не тільки дуже успішним на Сході Європи, але й унікальним приміром для аналогічних розв'язок, яких сьогодні шукає християнство й ми. Чому ж мали б ми його відкинути, чому ж ним нехтувати, чому шукати за іншими розв'язками, а зокрема за тими, які вповні збанкрутували, які нас віддалили від правдивого Христа, які спричинилися до стільки лиха для нашого народу, якщо маємо вдома такий прекрасний та рідний зразок фундаменту, на якому можна споруджувати новий світ духовного оновлення, щоб йти за Христом та визволити народ наш з кайдан. Великі основники християнства в Україні, Св. Ольга, Св. Володимир Великий рівноправний апостол, князь Ярослав Мудрий, митрополит Іларіон, князь Ізяслав, Клим Смолятич та інші й інші аж до Св. Йосафата, мученика Христового, Іпатія Потія, Рогози, Метлицького, Вельміна Рутського та до великого митрополита Петра Могили та інших і інших... аж до мучеників святих Холмських та інших... аж до Божого Слуги Андрея Шептицького та до великого ісповідника віри Патріярха Йосифа Сліпого та багатьох інших видатних й безіменних предків наших. Всі вони одноголосно, однодушно й одновірно вбачали в цьому суто українському виді християнства фундамент, істинне буття та майбуття для українського народу. Вони благали Бога за нього та жертвували все своє життя. Навіть ті, що з байдужістю гляділи на релігію, добачували в створенні Українського Патріярхату в злуці з Римом основне джерело українського незалежного, суверенного та певного життя. Вистачить лише натякнути на знаний нам епізод розмови Винниченка з Цегельським. Коли Винниченко

з запалом говорив про створення Українського Патріархату, щоб Україну визволити від російщення. Цегельський запитав, хто мав би бути патріархом. На це Винниченко відповів: „Розуміється, Андрій Шептицький“.

Сьогодні ставляться як партнери різні секти та угруповання. Вони, однак, наскільки не притягали б до себе добрими прикметами, яких між ними можна доглянути, то вони не тільки під богословським поглядом не виповнюють вимог, які ставиться правдивому стаду Христовому, але зокрема тому, що вони так означають розбиття християн. А теж тому, що вони в нас не знаходять відповідного підґрунтя. Вони являються завжди чимось чужим, що не входить в духа нашої Церкви та не притаманне духові української традиції. Отак ідеї реформаторських віроісповідань, що проходили українською землею в 16-17 ст. не заторкнули народу. Вони тільки дещо позначились на мисленні деяких представників тодішньої освіченої верстви. Їхня настанова вийшла тільки на некористь вірі, вводячи елементи, що суперечили православному богослов'ю, вносячи тільки замішання та відчуження та ще більшу міжрелігійну нетерпимість. Розвиток деяких євангеліцьких сект спричинили німецькі переселенці. Проте, вони творили незначний відсоток населення. Нинішнє поширення деяких сект, а зокрема баптистського віроісповідання слід приписати особливому положенню, в якому перебуває сьогодні релігія в Радянському Союзі, а зокрема в Україні. Треба теж признати, що вони віднайшли відповідну відповідь на релігійну вимогу, що її безбожницька ідеологія та комуністична московська влада ніяк не викорінила з душ українського народу. Можна однак припускати, що коли український народ віднайде свою рідну Церкву, якою наш народ жив догвами віками, то він буде знати, що вона є його спасенною дорогою до Бога.

Чужими були для нас і середньовічні чини, як Франціскани й Доменіканці, так пізніші Єзуїти, які

приходили до нас польською дорогою. Наш народ не мав би упереджень та боязні перед тими та іншими новопосталими згромадженнями, якщо б вони поєднували українську Церкву прямо з джерелом християнського оновлення та не приходили б до нас як забороло чужих затій. Приміром того може бути старання українських владик з-перед війни, які вважали нові монаші спільноти важливим чинником для піднесення та оживлення християнського життя в Україні, як це виявилось, напр. з ОО. Салезіянами св. І. Боско.

В основному релігійно-віроісповідальне питання для українського народу так нині, як зокрема для близького завтра зводиться до двох можливостей: Українська Автокефальна Православна Церква (УАПЦ) або Українська Католицька Церква.

Українська А. П. Церква є виявом рішучої незламної волі українського народу остаточно визволитися від Російської Православної Церкви, чи сьогодні --- Московської Патріархальної Церкви з Загорська. Пов'язання Українського Православ'я з московським було не тільки цілковитою залежністю від нього, але й цілковитим поневоленням української православної Церкви з наміром повного змосковщення, а тим самим і шляхом до русифікації всього українського народу. Московська Церква від самого початку аж посьогодні була завжди знаряддям у руках московської влади та її усprawедливленням так за царів як і сьогодні за червоних безбожників. До того низький рівень освіти, духовости та християнського життя та багато інших негативних явищ московського Православ'я не могли дати українській вірі нічого іншого, як тільки занепад віри, відсталість християнської думки, брак ясного проводу, притуплення релігійного відчуття. Наскільки УАПЦ позначається доброю волею, то їй самій тяжко позбутися усіх тих від'ємних сторін московського православ'я та російщини.

Не тільки відсутність необхідних структур, без яких Церква українського народу не може розвинутиись, але

і неспосібність відповісти на визови та зобов'язання, які накладає на неї передання Христової віри та релігійна вимога віруючих мас, не ставить її на висоті завдань. Українська Автокефальна Церква не має традицій, які є необхідні, щоб минуле поєднати з грядущим, даючи основу для побудови храму Божого для українських сердець. Вона потребує ще багато вкладу. Нинішній час та година, що тепер б'є, вимагає зараз ясности глядіння, силу відпорности проти зневіри, певности захищення. Покликуватись формально тільки на традиції давнього київського християнства не вистачає. Навіть православ'я сьогоднішньої Греції шукає нових наснаг. Щоби відбитись від катастрофального московського православ'я, що є проти нашої натури, та подолати відчуження, до якого воно довело, треба УАПЦ-ві особливої помочі та особливого надхнення.

В таких обставинах ставити перед собою завдання самостійно творити та самовистачально встановити новий віросповідальний організм для великої частини народу може бути невідповідальним ризиком. А це ще більше тому, що в наш час, коли нарешті доходить до всіх християн глибоке переконання, що не можна дальше зволікати з розчленуванням християн на різноманітні чи навіть національні віросповідання. В серцях тих, у кого жевріє ще віра в Христа, постає все більше гаряче бажання християнської єдності. Проте можна примітити та відчути, що до такої єдності приходить, хоча повільним кроком та численними зигзагами, через невідворотне та неодмінне зближення до католицької Церкви. Якщо виринають тут і там віросповідальні релігійні новотвори, то вони своєю ірраціональністю та непослідовністю опиняються на окраїнах християнської віри або зовсім поза християнством. Хто хоче істинно та широко йти за Христом, той не може не палати прагненням з'єднання всіх християн. В іншому випадку треба таки сумніватися в ретельності та ширості таких намірів. Його

християнство буде протиріччям, якого так Христос як наш час, що гряде, не признаватимуть, а відкидатимуть як неправду, лжуну та обман.

3. Вимога наших днів — рішення ясно, щиро, по-християнськи

Самозрозуміла логіка обставин диктує християнам України, що народжується та що шукає Христа, серйозно призадуматися, де нам шукати Христової Церкви. Любов до свого народу, до своєї батьківщини з її традиціями, благочестям, з її надбанням упродовж віків та її рідною настановою кличуть за „руською“ вірою, тобто суто українською. Але ота сама любов нам підказує, що ота пради́ва українська віра, віра наших батьків, є не такою, як собі уявляв багато хто в нашому минулому, глядячи чомусь завжди на північ, немов би звідти мало прийти спасіння для нашого краю. За таке заблукане тяготіння заплатив наш народ гіркою монетою. Істинна українська віра, якою жили славні українські предки в перших віках християнства в українській державі, за яку боролись незлічими герої, даючи своє життя, про яку мріяли найшляхетніші та найрозумніші українці, була вірою, яка виходила з ідеалів Києво-Печерського монастиря, яка, будучи назовні східньою, візантійською, по суті вважала себе частиною Вселенської Церкви та християнської європейської спільноти. Віра, яка зберігала свою самостійність супроти Візантії і відносилась з синівською пошаною до Папського Риму, який не наступав на її самостійність. Так, як пише один з печерських монахів до свого співбрата: „От що розумій, брате! Верховний апостол Петро сам був Церквою Бога живого“ („Печерський Патерик“ з XIII ст.)

Така настанова ніколи не покидала правдивої української християнської душі, навіть якщо тільки роздору та нищення Русі Руссю перейшло через непо-

розуміння між братами в вірі. Проте оці непорозуміння були не так вислідом зміни української настанови, а скоріше виходили з політичного положення та інтриг і затій неприязних Україні сил. Все ж таки український народ зміг з кінцем XVII ст., по всіх подіях церковної боротьби та духовного затьмарення, збагнути правду, що йому залишається тільки один шлях. Цим шляхом була таки Українська Католицька Церква, яку частина українців вважала собі ворожою та чужою. В дійсності початок XVII ст. бачить превелику часть української землі в світлі єдності з Вселенською Церквою. Нема сумніву, що той процес з'єднання пішов би далше, коли б попереднє розгублення, зокрема через сліпу нерозсудливість та фанатичну нетерпимість декого, а в тому й козаків, не повело б наш український народ у катастрофальний гупик. Україні було вже тяжко визволитися з московських кайдан, в яких вона знайшлась через тяготіння до православного царя зі своєї власної вини.

На жаль, Москва з залізною послідовністю, послуговуючись своїм православ'ям, переводила насильством на православну віру, русифікуючи українську церкву. Московське православ'я виявилось найуспішнішим шляхом дл повного поневолення українськості. В певному зміслі можна сказати, що православ'я стало могилою української самостійности, а ще більше — причиною послаблення духовости українського народу. Вистачає лише поглянути на Західню Україну, що знайшлася у більш сприятливих відносинах у Габсбурзькій монархії, де українське християнство могло вільно рішатись, якою дорогою йти і тим самим розвиватися на добро українського народу, стаючи колискою українського відродження по нинішній день, незважаючи на сильні перешкоди зі сторони поляків.

Пекучість цієї години не дозволяє нам на нові експерименти, на нове випробування, зволікання. Досвід давніх княжих часів та приклад Західньої України с

недвоязначним визовом іти найменішим, найкращим та наймудрішим шляхом. Проте остаточною і найосновнішим мірилом є питання єдності, якого ретельна та правдива віра в Христа не сміє забувати. Безперечно Українську Автокефальну Православну Церкву можна вважати як шире шукання розв'язки українського церковного питання. Вона є Церквою на шляху. Але якщо до мети можна дійти скоріше, а стиль життя в наш час вимагає прискорення ритму, то чому зволікати?

Якщо, проте, скажеться, що її завданням є бути помостом до правдивої віри для тих, що ще через історичні передсудки, довголітні привички та відмінне відчуття, не є в стані поєднатись з Вселенською Церквою, а шукати того, що здається рідним православним, то таке мислення могло б видаватись переконливим обґрунтуванням. Але реальна дієвність каже нам, що час, який тепер настає, вимагає єдності скерувань усіх духових сил нашого народу. Якщо є одна Церква, а тут друга подібна, а тут ще інші пропозиції, — то знайдемося у хаосі замішання, збентеження та зніжковіння. Це могло б даліше довести до нового розбрату та взаємного поборювання в імені того Христа, який благає нас, щоб ми були одно, щоб разом славили одного Бога одним серцем та єдиними устами. Український екуменізм не є другорядним питанням, а ключем до майбутнього українського народу. Але український екуменізм має бути терпеливим і щирим, який дивиться на правду, а не на власні короткозорі користі й погляди. Він бо є екуменізмом, який суттю своєї природи мусить завершитись досягненням мети, якою є єдність. Український екуменізм є та мусить залишитися екуменізмом самозрозумілим, природним, спонтанним, бо український народ не може бути роздвоєним. Інакше нас не буде.

В Божому помислі кожне сотворіння, кожна подія має свій змісл. Такий змісл має перш за все існування кожної поодинокі людини, але й кожного народу. Людина досягає зміслу свого життя тоді, коли дає

відповідь на любов, якою Бог-Творець її любить від вічності. Відповісти на любов Бога означає визнати його, дякувати йому, довіряти йому, любити його, що остаточно зводиться до приймання волі Божої та її виконання. Так збувається і змисл існування кожного народу, коли народ намагається виконати завдання, яке йому припало зарядженням Божого провидіння. І український народ має своє завдання. Воно не є пред'явленням якогось месіянізму, яким хваستалися деякі народи. Отаке завдання є та відповідь правді дійсності.

Саме територіальне положення українського народу на окраю християнської європейської цивілізації, на перехресті різних рухів, а перш за все в країні, де зустрінулися дві християнські культури наприкінці першого тисячоліття християнства: латинського Заходу та Візантії, дає йому особливе завдання. Україна мала стати помостом, місцем поєднання, зрівноважуючим чинником між Сходом і Заходом. Україна була такн Заходом, але водночас була під впливом сходу, відрізняючи в ньому добре від злого. В зусиллі поєднати два світи Україна мусіла постійно боротися, щоб, не траючи своєї тотожності та не відрікаючись свого завдання, вдержати рівновагу та визволитися від того, що спотворило б її буття. Це змагання проходило в чергуванні поразок і перемог. Сьогодні завдання України не втрачає своєї животрепетної злободенності. Самостійна українська розв'язка проблеми церковної єдності не є тільки справою України, але є перемогою вселенськості християнської ідеї. Українська Церква, яка не є латинською Церквою, а, залишаючись вселенною, є здобутком Христової Церкви, який стає зразком для нинішнього та майбутнього розвитку і поширення Христової Благовісти. В такому світлі правильна постановка екуменічного питання між братами українцями набирає особливої настійності. Змагання за українську душу не може проходити стежками боротьби поміж собою, а тільки шляхом бо-

ротьби за єдність.

Найосновнішим началом діалогу українських церков для зближення та бажаного поєднання — не залишатись на давніх упередженнях, зумовленнях, застереженнях. Вони постали протягом часу через несприятливі обставини, часто — ворожими руками, або через довгі роки розділення, розрізнення та взаємного поборювання. Щоб їх подолати, треба широкої доброї волі до єдності. А добра воля виявлятиметься понад усе в шуканні та признанні правди. Хто шукає правду, той дійде до джерел правди, до Бога, який є любов'ю, милосердям, основою єдності. До любови правди — зводиться уся проблема. Тут і ключ до розв'язки найтрудніших питань. Хто хоче, бажає, стремить до доброго, шляхетного та істинного, той дійде до мети, яка є метою всіх християн, а в тому і всіх українців.

Якщо питання поєднання є таким вагомим завданням, яке ставить перед українським народом нинішня година, то, заки розв'язувати, треба звернути увагу апостольської дії до тих, хто відчуває голод за чимось чи за кимось, що поза тією дійсністю, якої не вміє назвати. Їм треба понести Слово Христової Благовісті, пояснюючи, що воно значить для людини. Їх треба переконувати словом, що втілюється в життя, випромінюючи глибину віри, повноту довір'я, висоту надії та щедрість любови. Вони бо ждуть на свідчення, а ще більш на свідків. Голі слова втратили для них свою вартість. Дорога до навернення других починається наверненням самих вісників Христової Євангелії. Шлях до єдності не є нічим іншим, як внутрішнім наверненням, яке є повним зверненням до Христа, а перш за все наверненням свідків віри.